

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ

Інститут клітинної біології та генетичної інженерії

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Директор ІКБГІ НАН України,

Чл.-кор. НАН України

М.В.Кутчук

4 червня 2019 р.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Загальна і прикладна фітоімунологія

для здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії

галузь знань 09 «Біологія»

спеціальність 091 «Біологія»

профілі підготовки

«Біотехнологія», «Цитологія, клітинна біологія, гістологія», «Радіобіологія»

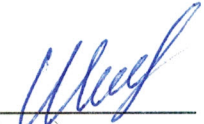
КИЇВ – 2019

Робоча програма навчальної дисципліни «**Загальна і прикладна фітоімунологія**» для здобувачів вищої освіти ступеня доктор філософії галузі знань 09 «Біологія» за спеціальністю 091 «Біологія» за профілями підготовки «Біотехнологія», «Цитологія, клітинна біологія, гістологія», «Радіобіологія»
4 червня 2019 року – 14 с.

Розробник:

Шиліна Юлія Володимирівна,

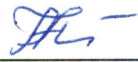
зав. лабораторії імунітету рослин ІКБГІ НАНУ к.б.н., с.н.с.

(підпис)

Робоча програма дисципліни «Загальна і прикладна фітоімунологія» схвалена на засіданні вченої ради ІКБГІ НАН України (протокол № 5 від 4 червня 2019 року).

Робоча програма дисципліни «Загальна і прикладна фітоімунологія» розглянута та схвалена на засіданні відділу біофізики та радіобіології ІКБГІ НАН України.

Завідувач відділу д.б.н. Кравець О.П.

(підпис)

30.05.2019 р.

ВСТУП

Навчальна дисципліна «**Загальна і прикладна фітоімунологія**» є складовою освітньо-наукової програми підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктор філософії галузі знань 09 «Біологія» за спеціальністю 091 «Біологія» за профілями підготовки «Біотехнологія», «Цитологія, клітинна біологія, гістологія», «Радіобіологія».

Дана дисципліна є навчальною дисципліною за вибором аспірантів за спеціальністю 091 «Біологія».

Викладається на 3 курсі аспірантури **в обсязі – 60 годин (2 кредити ECTS)** зокрема: лекції – 30 годин, семінари – 10 годин, самостійна робота – 20 годин. У курсі передбачено 2 змістових модулів. Завершується дисципліна заліком.

Мета дисципліни – формування у аспірантів теоретичних фундаментальних знань щодо еволюційного формування механізмів імунітету рослин як складової системи гомеостазу, загальних принципів захисту від чужорідного, включаючи патогенів різних філогенетичних груп, та сучасних методологічних підходів до підвищення стійкості рослин до хвороб.

Завдання –

1. сформувані у аспірантів системні уявлення про інфекційний процес та імунні реакції рослинного організму як динамічну систему взаємодії мікроорганізму і організму-господаря;
2. навчити орієнтуватись в ієрархічній системі захисних механізмів рослин та їх зв'язків на різних рівнях організації організму;
3. опанувати блок прикладних досліджень, пов'язаних з діагностикою та захистом рослин, включаючи біоінженерні методи створення стійких форм рослин.

В результаті вивчення навчальної дисципліни аспірант повинен **знати:**

- основні механізми конститутивної та індукованої стійкості рослин до патогенів;
- загальні етапи формування імунної реакції у рослин та фактори стійкості рослин;
- принципи взаємодії рослинних клітин з імуномодуляторами патогенів.

вміти:

- підбирати та застосовувати оптимальні методи лабораторної діагностики фітопатогенів;
- підбирати та застосовувати оптимальні методи лабораторної оцінки стійкості рослин до патогенів;
- організовувати експериментальну роботу, ефективно формувати комунікаційну стратегію у групі, зрозуміло і недвозначно доносити знання, пояснення та власні висновки до фахівців та нефаківців, самостійно обирати методи вирішення певної дослідницької задачі.

володіти:

- навичками роботи з науковою літературою та сучасними інформаційними технологіями;
- навичками аргументованого ведення дискусії та комунікації в галузі біологічних наук і на межі предметних галузей;
- вміннями виконання роботи з дотриманням правил біологічної етики, біобезпеки, біозахисту.

Місце дисципліни.

Навчальна дисципліна «Загальна і прикладна фітоїмунологія» є навчальною дисципліною за вибором аспірантів програми підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктор філософії галузі знань 09 «Біологія» за спеціальністю 091 «Біологія» за профілями підготовки «Біотехнологія», «Цитологія, клітинна біологія, гістологія», «Радіобіологія». Дисципліна за вибором аспірантів висвітлює сучасні уявлення про взаємовідносини вищих рослин та фітопатогенів на базі синтезу традиційних і молекулярно-біологічних підходів з позицій еволюційного формування механізмів імунітету багатоклітинних організмів як складової системи гомеостазу, загальних принципів захисту від чужорідного, включаючи збудників захворювань різних філогенетичних груп, про інфекційний процес та імунні реакції рослинного організму, як одну із динамічних систем взаємодії мікроорганізму і організму-господаря, окреслює коло методів та прийомів досліджень захворювань, спричинених збудниками грибної, бактеріальної та вірусної етіології у рослин, та захисту рослин.

Зв'язок з іншими дисциплінами.

Навчальна дисципліна «Загальна і прикладна фітоїмунологія» є дисципліною за вибором аспірантів для засвоєння знань та вмінь у системі професійної підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії за спеціальністю 091 Біологія за профілями підготовки «Радіобіологія», зокрема таких як «Радіаційна біофізика», «Іонізуючі випромінювання та вплив на живі організми», «Біологія стресів».

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1. Неспецифічні та специфічні механізми стійкості рослин до патогенів.

Тема 1. Розвиток уявлень про імунітет рослин в історичному аспекті. Феноменологія взаємовідносин рослин-господарів з патогенними мікроорганізмами та фітофагами (2 години)

Розвиток знань про імунітет тварин та рослин. Еволюція системи імунного захисту багатоклітинних організмів. Імунна система як складова надсистеми гомеостазу. Порівняльна імунологія. Типи імунітету. Систематика збудників захворювань у рослин і тварин, їх філогенетичні зв'язки

Тема 2. Типи стійкості рослин до збудників інфекційних захворювань. Генетичний підхід в дослідженні фітоімунітету (2 години)

Рівні імунного захисту багатоклітинних організмів. Категорії імунітету рослин. Горизонтальна та вертикальна стійкість рослин до фітопатогенів. Конститутивна (неспецифічна) та індукована (специфічна) стійкість рослин. Несумісна та сумісна взаємодія в системі „рослина-патоген”. Генетичний аналіз взаємин паразита і господаря.

Тема 3. Конститутивні неспецифічні механізми стійкості рослин до патогенів (2 години)

Фактори неспецифічної (конститутивної) стійкості рослин і тварин

Тема 4. Первинна імунна відповідь у рослин. Індуковані специфічні механізми захисту рослин від патогенів (12 годин)

Основні етапи розвитку імунної відповіді багатоклітинних організмів. Розпізнавання носіїв чужорідної генетичної інформації у рослин і тварин. Антигени та елісатори. Типи елісаторів. Абіогенні елісатори. Неспецифічні елісатори. Ендогенні, рослинні або вторинні елісатори, DAMP. Специфічні елісатори, патоген/мікроб-асоційовані молекулярні патерни (PAMPs/MAMPs). Рецептор-лігандний тип взаємодії клітин рослини і патогена. Структура R-білків. Образрозпізнаючі рецептори природного імунітету рослин (PRR). Групи PRR у тварин і рослин. Toll-подібні рецептори рослин. Лектини як молекулярні фактори розпізнавальної ланки природного імунітету рослин. Інші типи PRR у рослин. Трансдукція сигналу в рослинних клітинах при розпізнаванні патогену. Сигнальні системи рослин. Аденілатциклазна сигнальна система. MAP-кіназна сигнальна система. Кальцієва сигнальна система. Фосфатидатна сигнальна система. Ліпоксиназна сигнальна система. НАДФН-оксидазна сигнальна система. NO-синтазна сигнальна система. Протонна сигнальна система. Взаємодія сигнальних систем. Взаємодія сигнальних систем зі стресовими фітогормонами. Протеїнкінази, значення реакції фосфорилювання/дефосфорилювання у формуванні захисних реакцій рослин. Фактори регуляції транскрипції захисних генів рослин. Імунні реакції у рослин. Реакція запалення у тварин та реакція надчутливості у рослин. Типи загибелі клітин у рослин. Некроз і апоптоз. Сигнальна система реакції надчутливості. Киснево-залежні та киснево-незалежні механізми інактивації патогенів у рослин. Біохімічні фактори імунної відповіді у рослин. Фітоалексини та їх класифікація. PR-білки, їх класифікація. Інгібітори ферментів. Індуковане зміцнення клітинних стінок рослин. Фенілпропаноїди, лігнін, калоза. Глікопротеїди, збагачені проліном. Стійкість рослин до вірусів. Механізми неспецифічної та специфічної стійкості рослин до вірусів.

Змістовий модуль 2. Принципи імуномодуляції у рослин

Тема 5. Системна набута стійкість та індукована системна стійкість рослин як феномен прояву вторинної імунної відповіді у рослин (4 години)

Поняття про вторинну імунну відповідь. Феноменологія індукованої стійкості рослин. Локальна та системна набута стійкість рослин. Системна

набута стійкість (SAR) та індукована системна стійкість рослин (ISR). Фактори системної стійкості. Сигнали SAR. Зв'язок імунної та гормональної систем у рослин. Фактори передачі сигналу при формуванні вторинної імунної відповіді у рослин. Саліцилова кислота та її похідні. Жасмонова кислота та її метиловий ефір. Системін. Етилен. Олігосахариди (олігогалактуроніди). Абсцизова кислота. Арахідонова кислота та ейкозаноїди. МікроРНК. Нехімічні сигнали (електричні сигнали) у рослин. Сенсibiliзація, праймінг у рослин. Молекулярні механізми праймінгу. Практичне значення праймінгу. Взаємовідносини рослин з їх мікрофлорою. Епіфітна та ендofітна мікрофлора. Мікробно-рослинні симбіози. Паразити в природних фітоценозах. Причини масових епіфітотій культурних рослин. Взаємодія рослин з мікроорганізмами, патогенними для тварин. Політрофи.

Тема 6. Фітоімуносупресія (4 години)

Подолання системи природного імунітету патогенами. Фактори імуносупресії фітопатогенів (супресори, патотоксини, ферменти, які деградуєть фітоалексини та ін.). Імуномодулятори патогенів. Нетоксичні супресори (імпедини). Патотоксини. Ферменти патогенів, які деградуєть антикімікробні сполуки рослин. Білки – інгібітори ферментів рослин-господарів, що беруть участь в патогенезі. Роль імуносупресії в патогенезі рослин. Вплив стресових факторів на фітоімунітет. Радіація та імунопатологія.

Тема 7. Прикладна фітоімунологія. Методи сучасної діагностики в фітоімунології. Методологічні підходи до захисту рослин від патогенів (4 години)

Методи молекулярної діагностики в фітоімунології. Принципи і методи захисту рослин від патогенів. Селекція стійких сортів. Хімічний захист. Шляхи конструювання стійких рослин методами клітинної і генної інженерії. Імунізація рослин.

**СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ЛЕКЦІЙ, СЕМІНАРІВ,
ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ, САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ**

№ з/п	Назва	Кількість годин			
		лекції	семінари	практичні	самостійна робота
	Змістовий модуль 1 Неспецифічні та специфічні механізми стійкості рослин до патогенів				
1	Тема 1. Розвиток уявлень про імунітет рослин в історичному аспекті. Феноменологія взаємовідносин рослин-господарів з патогенними мікроорганізмами та фітофагами	2			2
2	Тема 2. Типи стійкості рослин до збудників інфекційних захворювань. Генетичний підхід в дослідженні фітоімунітету	2	2		4
3	Тема 3. Конститутивні неспецифічні механізми стійкості рослин до патогенів	2			
4	Тема 4. Первинна імунна відповідь у рослин. Індуковані специфічні механізми захисту рослин від патогенів	12	4		4
Разом за змістовим модулем 1		18	6		10
	Змістовий модуль 2 Принципи імуномодуляції у рослин				
5	Тема 5. Системна набута стійкість та індукована системна стійкість рослин як феномен прояву вторинної імунної відповіді у рослин	4	2		5
6	Тема 6. Фітоімуносупресія	4			
7	Тема 7. Прикладна фітоімунологія. Методи сучасної діагностики в фітоімунології. Методологічні підходи до захисту рослин від патогенів	4	2		5
Разом за змістовим модулем 2		12	4		10
ВСЬОГО		30	10		20

Загальний обсяг – **60** годин (**2 кредити ECTS**), у тому числі:

Лекцій – **30** годин

Семінари – **10** годин

Самостійна робота – **20** годин

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1

НЕСПЕЦИФІЧНІ ТА СПЕЦИФІЧНІ МЕХАНІЗМИ СТІЙКОСТІ РОСЛИН ДО ПАТОГЕНІВ

ТЕМА 1. Розвиток уявлень про імунітет рослин в історичному аспекті. Феноменологія взаємовідносин рослин-господарів з патогенними мікроорганізмами та фітофагами (2 години)

Лекція 1. Розвиток знань про імунітет тварин та рослин. Еволюція системи імунного захисту багатоклітинних організмів. Імунна система як складова надсистеми гомеостазу. Порівняльна імунологія. Типи імунітету. Систематика збудників захворювань у рослин і тварин, їх філогенетичні зв'язки (2 години)

Завдання для самостійної роботи (2 години) Основні концепції в історії розвитку уявлень про фітоімунітет.

Рекомендована література: [1, 3, 4, 13, 14].

ТЕМА 2. Типи стійкості рослин до збудників інфекційних захворювань. Генетичний підхід в дослідженні фітоімунітету (2 години)

Лекція 2. Рівні імунного захисту багатоклітинних організмів. Категорії імунітету рослин. Горизонтальна та вертикальна стійкість рослин до фітопатогенів. Конститутивна (неспецифічна) та індукована (специфічна) стійкість рослин. Несумісна та сумісна взаємодія в системі „рослина-патоген”. Генетичний аналіз взаємин паразита і господаря. (2 години)

Завдання для самостійної роботи (4 години) Специфічні і неспецифічні фітопатогени. Некротрофні і біотрофні патогени. Особливості взаємодії некротрофних і біотрофних фітопатогенів з рослинними клітинами. Фактори патогенності некротрофних і біотрофних фітопатогенів.

Рекомендована література: [1-4, 7-9, 11].

Семінар 1. Молекулярні механізми адаптації та еволюції фітопатогенів. Уявлення М.Д. Голубовського про неканонічні зміни геному та можливість їх застосування для пояснення механізмів адаптації фітопатогенних мікроорганізмів. Перебудови ядерного апарату грибів та їх роль в адаптації фітопатогенних грибів. Мутації, генетична рекомбінація, ампліфікація генів. Гетерокаріоз грибів, його роль в адаптації. Повтори ДНК як інструмент адаптації грибів. Роль неядерних генетичних елементів грибів в їх адаптації. Мітохондріальний геном, транспозони, плазміді. Рекомбінаційні перебудови геному бактерій, їх роль в адаптації. Повтори ДНК як інструмент адаптації бактерій. Плазміді та транспозони бактерій, їх роль в адаптації. «Острови патогенності» бактерій. Генетичні та епігенетичні механізми адаптації фітопатогенів.

ТЕМА 3. Конститутивні неспецифічні механізми стійкості рослин до патогенів (2 години)

Лекція 3. Фактори неспецифічної (конститутивної) стійкості рослин і тварин (2 години)

Рекомендована література: [1, 2, 7, 8, 12].

ТЕМА 4. Первинна імунна відповідь у рослин. Індуковані специфічні механізми захисту рослин від патогенів (12 годин)

Лекція 4. Основні етапи розвитку імунної відповіді багатоклітинних організмів. Розпізнавання носіїв чужорідної генетичної інформації у рослин і тварин. Антигени та елісители. Типи еліситорів. Абіогенні елісители. Неспецифічні елісители. Ендогенні, рослинні або вторинні елісители, DAMP. Специфічні елісители, патоген/мікроб-асоційовані молекулярні патерни (PAMPs/MAMPs) (2 години)

Рекомендована література: [1, 2].

Лекція 5. Рецептор-лігандний тип взаємодії клітин рослини і патогена. Структура R-білків. Образрозпізнаючі рецептори природного імунітету рослин (PRR). Групи PRR у тварин і рослин. Toll-подібні рецептори рослин. Лектини як молекулярні фактори розпізнавальної ланки природного імунітету рослин. Інші типи PRR у рослин (4 години)

Семінар 2. Образрозпізнаючі рецептори природного імунітету рослин (PRR). Структура PRR. Загальна схема будови PRR. Toll-подібні рецептори. Лектинові рецептори. Рецептори-сміттярі. NOD-подібні рецептори. CARD-хелікази.

Рекомендована література: [1, 2].

Лекція 6. Трансдукція сигналу в рослинних клітинах при розпізнаванні патогену. Сигнальні системи рослин. Аденілатциклазна сигнальна система. MAP-кіназна сигнальна система. Кальцієва сигнальна система. Фосфатидатна сигнальна система. Ліпоксиназна сигнальна система. НАДФН-оксидазна сигнальна система. NO-синтазна сигнальна система. Протонна сигнальна система. Взаємодія сигнальних систем. Взаємодія сигнальних систем зі стресовими фітогормонами. Протеїнкінази, значення реакції фосфорилювання/дефосфорилювання у формуванні захисних реакцій рослин. Фактори регуляції транскрипції захисних генів рослин (2 години)

Семінар 3. Трансдукція сигналу в рослинних клітинах при формуванні імунної відповіді. Аденілатциклазна сигнальна система. MAP-кіназна сигнальна система. Кальцієва сигнальна система. Фосфатидатна сигнальна

система. Ліпоксиназна сигнальна система. НАДФН-оксидазна сигнальна система. NO-синтазна сигнальна система.

Рекомендована література: [1, 2, 10].

Лекція 7. Імунні реакції у рослин. Реакція запалення у тварин та реакція надчутливості у рослин. Типи загибелі клітин у рослин. Некроз і апоптоз. Сигнальна система реакції надчутливості. Киснево-залежні та киснево-незалежні механізми інактивації патогенів у рослин (2 години)

Рекомендована література: [1, 2, 10].

Лекція 8. Біохімічні фактори імунної відповіді у рослин. Фітоалексини та їх класифікація. PR-білки, їх класифікація. Інгібітори ферментів. Індуковане зміцнення клітинних стінок рослин. Фенілпропаноїди, лігнін, калоза. Глікопротеїди, збагачені проліном. Стійкість рослин до вірусів. Механізми неспецифічної та специфічної стійкості рослин до вірусів (2 години)

Завдання для самостійної роботи (4 години) Теорія «ген-на-ген» Флора. Антивірусні білки.

Рекомендована література: [1, 2, 10].

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2

ПРИНЦИПИ ІМУНОМОДУЛЯЦІЇ У РОСЛИН

ТЕМА 5. Системна набута стійкість та індукована системна стійкість рослин як феномен прояву вторинної імунної відповіді у рослин (4 години)

Лекція 9. Поняття про вторинну імунну відповідь. Феноменологія індукованої стійкості рослин. Локальна та системна набута стійкість рослин. Системна набута стійкість (SAR) та індукована системна стійкість рослин (ISR). Фактори системної стійкості. Сигнали SAR. Зв'язок імунної та гормональної систем у рослин. Фактори передачі сигналу при формуванні вторинної імунної відповіді у рослин. Саліцилова кислота та її похідні. Жасмонова кислота та її метиловий ефір. Системін. Етилен. Олігосахариди (олігогалактуроніди). Абсцизова кислота. Арахідонова кислота та ейкозаноїди. МікроРНК. Нехімічні сигнали (електричні сигнали) у рослин. Сенсibiliзація, праймінг у рослин. Молекулярні механізми праймінгу. Практичне значення праймінгу (2 години)

Рекомендована література: [1, 2, 10].

Лекція 10. Взаємовідносини рослин з їх мікрофлорою. Епіфітна та ендоефітна мікрофлора. Мікробно-рослинні симбіози. Паразити в природних фітоценозах. Причини масових епіфітотій культурних рослин. Взаємодія рослин з мікроорганізмами, патогенними для тварин. Політрофи (2 години)

Завдання для самостійної роботи (5 годин) Взаємодія імунної та гормональної систем у рослин. Захисна роль мікрофлори рослин. Застосування біопрепаратів в захисті рослин.

Рекомендована література: [1].

ТЕМА 6. Фітоімуносупресія (4 години)

Лекція 11. Подолання системи природного імунітету патогенами. Фактори імуносупресії фітопатогенів (супресори, патотоксини, ферменти, які деградують фітоалексини та ін.). Імуномодулятори патогенів. Нетоксичні супресори (імпедини). Патотоксини. Ферменти патогенів, які деградують антикімікробні сполуки рослин. Білки – інгібітори ферментів рослин-господарів, що беруть участь в патогенезі. Роль імуносупресії в патогенезі рослин (2 години)

Рекомендована література: [1, 2].

Лекція 12. Вплив стресових факторів на фітоімунітет. Радіація та імунопатологія (2 години)

Рекомендована література: [1].

ТЕМА 7. Прикладна фітоімунологія. Методи сучасної діагностики в фітоімунології. Методологічні підходи до захисту рослин від патогенів (4 години)

Лекція 13. Методи молекулярної діагностики в фітоімунології (2 години)

Рекомендована література: [1].

Лекція 14. Принципи і методи захисту рослин від патогенів. Селекція стійких сортів. Хімічний захист. Шляхи конструювання стійких рослин методами клітинної і генної інженерії. Імунізація рослин (2 години)

Завдання для самостійної роботи (5 годин) Методи одержання трансгенних рослин, стійких до хвороб. Обмеження, які необхідно враховувати при комерційному використанні біоінженерних методів для одержання стійких рослин.

Семінар 4. Застосування еліситорів та інтермедіатів сигнальних систем клітин для створення препаратів, що підвищують стійкість рослин до патогенів. Поняття про сенсibilізацію або праймінг у рослин. Імунізація рослин. Еліситори грибного та бактеріального походження, перспективні для створення на їх основі захисних препаратів. Особливості захисту рослин від вірусних хвороб. Медіатори захисних систем рослин, що пропонується використовувати для захисту рослин від патогенів. Органічні кислоти рослин, які можна вважати перспективними для розробки захисних препаратів. Комбінований захист рослин, його переваги порівняно з хімічним захистом рослин.

Рекомендована література: [1, 2, 3].

КОНТРОЛЬ ЗНАНЬ І РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЯКІ ОТРИМУЮТЬ ЗДОБУВАЧІ

Контроль здійснюється за модульно-рейтинговою системою. У змістовий

модуль 1 входять теми 1-4, у змістовий модуль 2 – теми 5-7. Види контролю - поточний і підсумковий. Поточний контроль здійснюється під час проведення навчальних занять і має на меті регулярну перевірку засвоєння слухачами навчального матеріалу. Форми проведення поточного контролю під час навчальних занять: усне опитування, тестовий контроль, самооцінювання, перевірка практичних навичок.

Оцінювання за формами поточного контролю:

	Змістовий модуль 1		Змістовий модуль 2		Залік	Підсумкова оцінка
Максимальна кількість балів	Поточний контроль	Тест 1	Поточний контроль	Тест 2		
	10	20	10	20	40	100
Сума	30		30		40	100

Для аспірантів, які набрали за результатами поточного контролю у двох змістових модулях сумарно меншу кількість балів, ніж критичний мінімум **30** балів, проходження додаткового тестування є обов'язковим для допуску до заліку. Підсумковий контроль проводиться на останньому практичному занятті і складається із суми балів усіх змістових модулів. Загальна оцінка за вивчення курсу складається із суми оцінок, отриманих при підсумковому контролі, та оцінки, отриманої на заліку.

Шкала оцінювання академічної успішності аспіранта

Рівень досягнень (бали за освітню діяльність)	Оцінка ЄKTC/ECTS	Оцінка за національною шкалою (National grade)
90 – 100	A	відмінно (Excellent)
75 – 89	B	добре (Good)
60 – 74	C	задовільно (Satisfactory)
1 – 59	D	незадовільно (Fail)

Методи навчання

Пояснювально-ілюстративні, частково-пошукові, проблемного викладання матеріалу, дослідницькі.

Технічні засоби навчання

Проектор мультимедійний; ноутбук.

Матеріальне забезпечення дисципліни

Аудиторії, лабораторні приміщення відділу біофізики та радіобіології.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна література

1. Дьяков Ю.Т. (ред.). Фундаментальная фитопатология. - М., 2012. - 512 с.
2. Дьяков Ю.Т., Озерецковская О.Л., Джавахия В.Г., Багирова С.Ф. Общая и молекулярная фитопатология. - М.: Из-во Общества фитопатологов, 2001. - 302 с.
3. Иммуитет растений / Шкаликoв В.А., Дьяков Ю.Т., Смирнов А.Н. и др. – М.: КолосС, 2005. – 190 с.
4. Попкова К.В. Общая фитопатология. - М.: Агропроиздат, 1989. - 399 с.

Додаткова література

5. Буров В.Н., Петрова М.О., Селицкая О.Г., Степанычева Е.А., Черменская Т.Д., Шамшев И.В. Индуцированная устойчивость растений к фитофагам. - М.: Товарищество научных изданий КМК, 2012. – 181 с.
6. Горленко М. В., Краткий курс иммунитета растений к инфекционным болезням, 2 изд., М., 1962.
7. Метлицкий Л.В., Озерецковская О.Л. Как растения защищаются от болезней. – М.: Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2013. – 192 с.
8. Рубин Б. А., Арциховская Е. В. Биохимия и физиология иммунитета растений. - М., 1968.
9. Билай В.И., Гвоздяк Р.И., Скрипаль И.Г. и др. Микроорганизмы - возбудители болезней растений. - К.: «Наукова думка», 1988.
10. Тарчевский И.А. Сигнальные системы клеток растений – М.: Наука, 2002.
11. Вавилов Н.И. Иммуитет растений к инфекционным заболеваниям. – М.: Наука, 1986. - 519 с.
12. Дьяков Ю.Т. О болезнях растений. – М.: Агропромиздат, 1985. – 221 с.
13. Дьяков Ю.Т., Багирова С.Ф. Что общего в иммунитете растений и животных? // Природа. – 2001. - № 11.
14. Ярошенко Т.В. Краткий курс иммунитета растений к инфекционным заболеваниям. – Харьков; Вища школа, 1980. – 156 с.

Періодичні видання:

1. Phytopathology.
2. Annu. Rev. Phytopathol.
3. Physiol. Mol. Plant Pathol.
4. Eur. J. Plant Pathol.
5. Mol. Plant Pathol.
6. Mol. Plant Microbe Interact.
7. Plant Cell
8. Plant J.
9. Plant Physiol
10. Plant Cell Physiol.
11. New Phytol.

- 12.J. Exp. Bot.
- 13.Phytochemistry
- 14.PLoS One.
- 15.Plant Biotechnol. J.